

Källa:SCB

STATISTISKA CENTRALBYRÅNS KUNDTIDNING

3/2012

SCB

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Pensions- myndigheten

använder simulerings-
verktyget FASIT

"Vad händer om?"

*Möt analytikern
Tommy Lowén!*

Nu undersöks skol-
situationen för
elever med

ADHD-diagnos

Registerforskning

– en enastående möjlighet i Sverige

menar **Cecilia Dhejne**, överläkare och
specialist i psykiatri vid Enheten för
könsidentitetsutredningen

Källa: SCB

Källa: SCB är Statistiska centralbyråns kundtidning

Ansvarig utgivare: Stefan Lundgren, SCB, 08-506 941 00

Redaktion:

Monica Holmberg, SCB, chefredaktör
019-17 61 67

Maria Sjölander
08-506 940 53

Redaktionens adress:

SCB, 701 89 Örebro
019-17 60 00
monica.holmberg@scb.se
maria.sjolander@scb.se

Layout: Ateljén, SCB

Tryck: Lenanders Grafiska AB, september 2012

SVANENMÄRKT TRYCKSÅK Licensnummer 341 145

Källa: SCB trycks i en upplaga av 10 200 exemplar och distribueras till SCB:s kunder.

Foto omslag: Monica Holmberg

ISSN 1104-8476
URN:NBN:SE:SCB-2012-A08T11203-
_pdf

SCB

scb@scb.se
Box 24300
Besöksadress: Karlavägen 100
104 51 Stockholm
08-506 940 00

Besöksadress: Klostergatan 23
701 89 Örebro
019-17 60 00

SCB:s statistikservice

information@scb.se
08-506 948 01

Kan guldets i våra register förvandlas till sand?

REGERINGEN HAR i flera sammanhang framhållit att de olika befolkningsbaserade register som finns i Sverige innebär goda förutsättningar för registerbaserad forskning, inte minst inom medicin och samhällsvetenskaper. Det brukar framställas som att registren är en guldgruva för forskningen. Samtidigt anser regeringen att denna potential av olika skäl inte realiseras till fullo. Bengt Westerbergs statistikutredning fick därför i våras ett tilläggsdirektiv om att föreslå organisatoriska och tekniska åtgärder som kan underlätta registerbaserad forskning.

I maj presenterade utredningen ett delbetänkande som föreslår att en ny myndighet inrättas med uppgift att ansvara för en databasinfrastruktur för forskning med hjälp personidentifierade myndighetsdata. Delbetänkandet har varit ute på remiss över sommaren.

SCB berörs i hög grad av utredningens förslag därför att flera av de register som är aktuella för den nya myndighetens databasinfrastruktur upprättas av SCB för statistikändamål. Utredningen har också övervägt om SCB skulle ges uppdraget att ansvara för databasinfrastrukturen, men avstått från att föreslå det. Jag anser att det vore mindre lämpligt att ge ett sådant uppdrag till SCB. Den föreslagna myndighetens uppgifter ligger utanför det ansvar som bör ligga på en statistikproducerande myndighet. Det handlar bl.a. om att samordna register, t.ex. inom hälso- och sjukvården, som inte primärt tagits fram för statistikverksamhet och där saknar SCB erforderlig kompetens och erfarenhet. Som statistikansvarig myndighet ska SCB även värna skyddet för uppgiftslämnare och andra, vilket kan

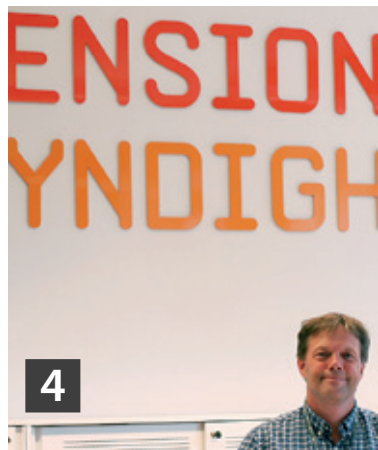
leda till målkonflikter med uppgiften att främja tillgång till registerdata för forskarsamhället.

SCB har därför inget att invända mot att det skapas en ny myndighet eller annat organ för samordning av dokumentation, information och stöd åt forskarna. En sådan myndighet kan dock enligt nuvarande regler inte ha de av utredningen föreslagna uppgifterna att förvara och hantera data eller svara för den rättsliga prövningen vid utlämnandet till forskare.

Här har utredaren haft en besvärlig uppgift. Det är oftast regelverken för etikprövning, sekretess och för personuppgiftsbehandling som gör att forskare ibland upplever att det är krångligt och tidsödande att få tillgång till registerdata. Men utredningens tilläggsdirektiv gav inte möjlighet att föreslå förändringar i regelverken utan enbart organisatoriska och tekniska åtgärder. Och då är det svårt, för att inte säga omöjligt, att identifiera åtgärder som verkligen löser de hinder som forskarna upplever.

Men skulle regeringen väl överväga sådana regelförändringar som underlättar användandet av registerdata för forskning är risken påtaglig att det samtidigt försvagar integritetsskydd och statistiksekretess. Det kan i sin tur leda till att uppgiftslämnarnas förtroende för de statistikansvariga myndigheternas hantering av data börja svikta. Därför behöver avvägningarna på detta område göras mycket omsorgsfullt och genomtänkt. Annars kan guldets i våra register snabbt förvandlas till sand.

Stefan Lundgren
Generaldirektör

4

14

10

4 Vad händer om?

Tommy Lowén, analytiker på Pensionsmyndigheten använder simuleringsverktyget FASIT.

7 Registerbaserad forskning för födda i fel kropp

Möt Cecilia Dhejne, överläkare och en eldskäl i sammanhanget.

10 Hur ser skolsituationen ut för de med ADHD-diagnos?

Nu görs en nationell kartläggning och vi har pratat med Johan Malmqvist, lektor vid Högskolan i Jönköping.

12 Grön ekonomi – ett måste för framtiden

Möt Kristian Skånberg, ekonom vid TCO.

14 Skrot i gatan – en guldgruva för samhället

Joakim Krook, docent vid Linköpings universitet, om Urban Mining.

16-17 120 dubbelsidiga A4-sidor per minut

Det handlar om skanningsteknik vid SCB och ute i världen.

18-19 Metoder vid SCB

Öppen data vid SCB. Cecilia Westström, avdelningschef på Kommunikationsavdelningen.

Internationell sommarskola i statistisk metod lockade ett hundratal deltagare.

TIPS!

Nytt i Statistikdatabasen

I september ändrades utseendet och vissa funktioner i Statistikdatabasen på SCB:s webbplats. Den stora skillnaden är att du numera hittar tabellerna med hjälp av en trädstruktur, som gör det lättare att hitta den statistik du söker efter. En annan nyhet är att du nu kan göra större uttag av statistik utan att behöva registrera dig.

På respektive sidor finns nu också direktlänkar till alla tabeller i Statistikdatabasen som tillhör just den undersökningen.

MER INFORMATION hittar du på www.scb.se/Statistikdatabasen

– Lev i nuet, jobba vitt och se till att ha tjänstepensionsavtal!

Detta vill Tommy Lowén vid Pensionsmyndigheten förmedla till de unga.

– JAG ÄR EN ANALYTIKER som gör så gott jag kan, säger en leende **Tommy Lowén** på Pensionsmyndighetens enhet för statistik och utvärdering. Tommy och hans kollegor jobbar med SCB:s simuleringsverktyg FASIT, ett instrument som visar effekterna av tänkta åtgärder. Om vi till exempel ändrar förutsättningarna för en viss grupp människor – hur slår det då för andra?

Tommy, berätta om Pensionsmyndigheten!

Den är relativt ung, med ett par år på nacken; vi är en del av Försäkringskassan och Premiepensionsmyndigheten och finns utspridda på åtta orter – med delvis olika kompetens. Men med ett gemensamt telefonnummer fungerar systemet bra. Vi finns också på en rad servicekontor tillsammans med Försäkringskassan.

Vi är cirka 1 000 personer, varav 300 i Stockholm. Stora delar av myndigheten tillhör Socialdepartementet, men en del som förr ingick i Premiepensionsmyndigheten tillhör Finansdepartementet.

Enheten för statistik och utvärdering består av 20 personer. Vi tar fram modeller för "Vad händer om?" och för att följa upp och utvärdera pensionssystemet. Finns det lagar och förordningar som kan ändras för att underlätta för individerna? Vad innebär det i så fall rättsmässigt?

Vilket land har det bästa pensionssystemet?

Sverige har säkerligen ett relativt bra pensionssystem, men varje land skapar det system man vill ha och ser fördelar med det. Vi i Sverige är främmande för att låna till pensionerna så att

statsskulden bara ökar. Det kan naturligtvis hända att vissa länder kortsiktigt måste göra detta, men långsiktigt är det förödande! Vårt pensionssystem är givetvis inte hugget i sten utan kan komma att revideras.

Norge har snappat upp vårt system och anpassat, för att i deras ögon ha det bästa systemet. Det som skiljer är fördelningen över tid, med i långa loppet samma summor. I den norska modellen finns det ekonomiska incitament att skjuta på pensionen, eftersom den lägre normen ger en initialt lägre person.

Vad säger du till dina barn? Hur ska man förbereda sig?

Lev i nuet! Tänk kanske inte på pensionen i första hand, men jobba vitt och se till att du har kollektivavtal med tjänstepension.

Hur viktigt är det privata sparandet?

Orkar man jobba i 40 år med tjänstepensionsavtal, så kan man räkna med 60 till 80 procent av lönen, lite beroende på om man jobbar något över 65.

Man kan välja att spara eller kanske amortera av lån för att bo billigare. Eller som vissa gör – sälj ditt ägda boende och skaffa hyresrätt för att få loss pengar!

FAKTA

Pensionsmyndighetens uppdrag är att administrera och betala ut den allmänna pensionen, men också att ge såväl generell som individuell information om pensionen.

*Vi i Sverige är
främmande
för att låna
till pensionerna så att
statsskulden bara ökar.*

Foto: Monica Holmberg

Ni är en statistikansvarig myndighet, vad innebär det för er?

Det viktigaste är att statistiken är korrekt, att den levereras i tid och att individuella pensionsuppgifter skyddas.

Berätta om ditt samarbete med SCB!

Jag jobbar direkt mot SCB när det gäller statistik om hushållens ekonomi och mikrosimuleringsmodellen FASIT. Samarbetet med SCB fungerar bra, jag är mer än nöjd med SCB och modellen. Jag anser dock att SCB ibland lägger för mycket krut på olika delmodeller i stället för att förbättra kärnan i modellen.

Resurserna är givetvis begränsade. Det är främst Regeringskansliet som behöver dessa specialdelar – då kan kärnverksamheten bli lidande och det är naturligtvis en svår avvägning.

Vilka är användarna av simuleringsmodellen FASIT?

Regeringskansliet och Riksdagen i första hand – alltså de riktigt stora användarna. Numera använder även Svenskt Näringsliv, Riksgälden och vi på Pensionsmyndigheten modellen.

Beskriv hur ni arbetar med FASIT!

Vad händer med hushållens disponibla inkomst om någonting ändras? Modellen avbildar alla skatter och utgifter. Läger man in en förändring så räknar systemet automatiskt ut hur det slår för samhället i stort, för olika individer och för olika grupper som kvinnor och män, unga och gamla, olika landsändar och för olika inkomstgrupper.

Hur långt kan man bryta ner materialet?

Ner till kommunnivå om man använder det stora urvalet. Om man använder Hushållens ekonomi, HEK-undersökningen, är uppdelningen på län. Att försöka gå ner på finare nivå än kommuner, anser jag vara olämpligt!

Ni använder även microdatasystemet MONA, hur fungerar det?

Uppkopplingen fungerar bra och SCB:s personal är hjälpsamma. Men som användare känns det lite bakvänt att jobba mot ett fjärrskrivbord*, det blir knepigt att få hem resultaten. Vi har förståelse för att data ska hållas skyddade och att allt uppdateras samtidigt. Men ett system som innebär dubbla SAS-licenser är inte effektivt

* När du ansluter till en fjärrdator på annan plats, reds. anm.

→ användande av skattemedel. Vi betalar alltså en SAS-licens i Örebro på SCB och en hemma på myndigheten. Kanske finns andra alternativ som är fria och som kan användas i framtiden.

Använder ni mer statistik?

Vi använder Nationalräkenskaperna och lönestatistiken, men befolkningsprognoserna är nog de viktigaste. Vi har dock inte alltid kläm på hur beräkningsmodellerna fungerar. Vi vill gå ett steg längre i våra beräkningar och ska generera uppgifter från huvudprognosen. Det kan vara svårt att hitta beräkningsalgoritmerna*. Men vi har löst det genom att knyta till oss en kunnig demograf – en person som har lämnat SCB efter pension!

Pensionsmyndigheten tar alltså även fram egen statistik som ligger på vår webbplats www.pensionsmyndigheten.se och dessutom på www.scb.se under *Hitta statistik* och *Socialförsäkring* m.m.

Du har ett förflutet på både Socialdepartementet och Riksdagens utredningstjänst, RUT. Vilken statistik använde du?

Samma som i dag men också uppgifter från Skatteverket – allt som handlade om utgifter och intäkter.

Några förändringar som är på gång inom ert område?

Eventuellt vad gäller premiepensioner och antal val – man blir inte lyckligare av 800 valmöjligheter. Pensionsmyndigheten ska inte lägga sig i vad folk ska välja, men det måste vara enkelt.

Finns motsvarande FASIT i andra länder?

Simuleringsmodell finns hos andra. England och USA är duktiga, men också Australien, Holland, Norge och Danmark. Ur vetenskaplig synvinkel är deras modeller mer utvecklade, de går längre. Men även i Sverige svänger det och vi arbetar i dag med olika beteendemodeller. Ett exempel där man hade tjänat på bättre beräkningsmodell

* En *algoritm* är en metodisk och exakt beskrivning av hur man löser ett problem.

är högkostnadsskyddet för mediciner, som resulterade i att folk hamstrade och det gav inte den effekt man hoppats på. Däremot har tobaks- och alkoholskatt gett effekt av minskad konsumtion – vilket också var syftet.

I Sverige anser vi att FASIT är ett bra verktyg för oss och beteendebereäkningar har också tillkommit, främst när det gäller arbetskraftsutbudet. Nuvarande regering har bidragit till detta mer vetenskapliga sättet att använda FASIT; när det gäller indata så har naturligtvis Sverige en fördel med våra registerdata.

Vad säger du då om tanken att unga kan få jobb om äldre drar sig tillbaka?

På sikt är det en myt, en ren dumhet! Ju fler som jobbar desto fler arbetstillfällen skapas – i alla fall vid högkonjunktur. Då är det förödande att göra sig av med äldre.

Ni har en pedagogiskt utformad webbplats. Hur fungerar er kommunikation och vilka är era viktigaste kanaler?

Vår största satsning utåt är de orange kuverten. De skickas ut med post till 6,5 miljoner personer, varav 300 000 utlandsbosatta – en stor kostnad där man troligtvis snart får möjlighet att ta emot uppgifterna elektroniskt.

Vi har servicekontor runt om i Sverige i samarbete med Försäkringskassan och vi har alltså vår webbplats som är den viktigaste kanalen. Tjänsten *Minpension.se* är förträfflig eftersom den även innefattar tjänstepensionen.

Monica Holmberg

TOMMYS TIPS

till både gamla och unga

MinPension.se ger den bästa bilden av det egna pensionssparandet. Hur mycket eller hur länge vi ska jobba är ens eget val, men under tiden – arbeta vitt med kollektivavtal! Pension är inte allt men för de flesta dock drygt 20 år eller drygt 20 procent av livet.

MER INFORMATION

Kontakta gärna Tommy Lowén

tommy.lowen@pensionsmyndigheten.se

Forskning för födda i fel kropp

Förr pratade man om könsbyte, men sedan 2011 talar vi om köns-korrigeringar. Man ska få den kropp som motsvarar identiteten, säger **Cecilia Dhejne**, överläkare och specialist i psykiatri vid Psykiatri Sydväst på Enheten för könsidentitetsutredningar i Stockholm.

Cecilia, menar du att man alltså kan göra korrigeringar på olika nivåer?

Ja, under senare år har det skett en förändring i synsätt, både hos gruppen själv och hos oss som arbetar med den. Man kan höra "Jag känner mig som en man, men för mig räcker det att jag tar bort bröstet". Det kan handla om hormonbehandling eller kanske endast korrigerering av kön rent juridiskt och att byta personnummer. Det finns alltså gradskillnader, operation kan vara skrämmande. I Sverige i dag finns det dock nästan enbart vård för de som önskar gå hela vägen från kvinna till man eller tvärtom. För gruppen som önskar delbehandling väntar vi fortfarande på riktlinjer från Socialstyrelsen.

Vi utreder och det tar i dag ett år – en tid som kan kännas oerhört lång när man är säker på sin identitet och påbörjat processen själv och kanske redan lever i det kön man känner sig som. För de som kommer i ett tidigt läge, blir processen mer rimlig. Man får tid att tänka och att diskutera med sin omgivning.

Hos oss träffar man en psykiatriker, en psykolog och en kurator. Det finns inga tester och det kan vara svårt att definiera könsidentitet – kan man säga att man är 100 procent kvinna eller man? Det finns vissa frågeformulär från USA och Holland, men de är inte helt ok. Vi måste alltså fråga – om och om igen. Det handlar inte om vilket kön man attraheras av – det är en helt annan fråga!

Foto: Monica Holmberg

Är man då inte säker när man vänder sig till er?

Förr fanns det få möjligheter att få svar på sina funderingar. I dag finns bättre möjligheter via nätet. Men fas ett innebär alltså att konstatera och få diagnosen *transsexuell*. Nästa fas innebär vissa kirurgiska ingrepp och behandling med hormoner och då måste man naturligtvis "komma ut" – man måste berätta för anhöriga – för partners, föräldrar och kanske för barn.

Det är oerhört viktigt – det handlar inte om vem man **vill** vara – utan vem man **känner** sig vara! Det är en alldeles för komplicerad och tuff process för att man bara skulle **vilja** vara exempelvis kvinna – det är en grav missuppfattning! ➔

” Mycket är fortfarande okänt. Vi vet inte ens var i huvudet könsidentiteten sitter.

→ **Hur har det sett ut historiskt?**

I mitten av 60-talet började det dyka upp personer som ville byta kön. Detta är naturligtvis något som har funnits i alla tider och det finns även omnämnt i gamla gudabeskrivelser.

1966 utkom Harry Benjamins *Transsexual Phenomenon* och han började behandla med hormoner. Den första operationen genomfördes och man opererade en amerikansk man till kvinna. Riktlinjer började skapas för hur den här gruppen skulle behandlas och behandlingen kom även till Sverige.

Vad händer med den könskorrigeringslag som nu diskuteras i Riksdagen?

I Sverige är personnummer viktiga och detta ledde till att Sverige 1972 blev först i världen att lagstifta om könsbyte och rätten att registrera sig juridiskt. Det krävs dock ett intyg från vården att man var transsexuell. Man fick inte vara gift – det var då heller inte tillåtet med samkönade äktenskap över-

huvudtaget, man måste vara svensk medborgare och ha fyllt 18 år. Sterilisering krävdes "för att få ordning på släktleden". I Sverige steriliserade man även andra personer som man ansåg olämpliga som föräldrar – ända fram till 1975. Men just för de transsexuella gäller det fortfarande och en ny lag kommer den 1 januari 2013. Då är det alltså tillåtet att vara gift och det räcker med uppehållstillstånd. Men rätten att skaffa barn diskuteras fortfarande och en tilläggsproposition väntas under hösten där steriliseringskravet förhoppningsvis tas bort. Övriga lagar måste då också göras könsneutrala.

Det vore oerhört skönt att slippa tvinga personer att ta beslut för resten av livet när det gäller barn.

Berätta om din forskning – som i år givit dig den hedersvärda Eldsjälspokalen från RFSU Stockholm!

Vid en utbildningsdag på Socialstyrelsen presenterades register och även SCB:s register. Jag hade påbörjat en studie om de könskorrigerade – ett oerhört känsligt område som troligtvis skulle innebära stora bortfallsproblem. Här fick jag idén till en registerbaserad totalundersökning, och såg vilka oerhörda möjligheter vi har i Sverige – helt unikt! Vi kunde alltså sedan presentera den första populationsbaserade studien i världen där vi även hade en kontrollgrupp.

Resultaten visade en ökad dödlighet – tre gånger vanligare än för kontrollgruppen. Det handlade om ökad dödlighet i självmord av psykiatriska orsaker, av hjärt- och kärlsjukdomar och av rökrelaterad cancer. Resultaten släpptes 2011. Tyvärr har studien använts felaktigt av kristen höger i USA, där man vill påvisa att studien innebär att man borde förbjuda könskorrigering. Men hur mådde gruppen utan behandling? Min tolkning var att vården behövde förbättras för att kunna ge denna grupp ett drägligare liv, men resultaten har av vissa istället "Shanghaiats" för andra syften, vilket naturligtvis känns tråkigt.

Vad tror du om framtiden – hur ser din vision ut?

Vi går igenom de register som finns och ser nya möjligheter för att fortsätta. Vården behöver förbättras och vi måste påverka politiker till att ge alla samma chans i livet! Mycket är fortfarande okänt. Vi vet inte ens var i huvudet könsidentiteten sitter. Det finns teorier som är värda att prövas, bl.a. att vi påverkas av hur många morbröder vi har och vilken plats vi har i syskonskaran.

Man kan använda SCB:s flergenerationsregister till mycket – alltså bland annat att försöka hitta svaret på vilka faktorer som kanske påverkar vår könsidentitet.

Har Pride-festivalen förbättrat förutsättningar för ert arbete?

Ja absolut. Förra året blev en könskorrigerad man väldigt omskriven för att han har fött flera barn. Vi fick möjlighet att träffa honom i ett personligt möte – det var oerhört värdefullt!

Vad händer nu?

Min avhandling närmar sig slutet och jag hoppas vara klar 2013. Jag vill förbättra vården och vill se vilka faktorer som gör att man mår bra. Jag vill skapa debatt och påverka politiker för att förbättra livet för de transsexuella. Dagen på Socialstyrelsen gav mig mycket och jag såg stora möjligheter med alla befintliga register. De är viktiga för oss forskare – vi känner ofta inte till alla möjligheter.

VILL DU VETA MER?

I dag finns det en hel del information om "transsexualism" på webben. Du kan också kontakta Cecilia Dhejne via e-post: cecilia.dhejne@sll.se.

Monica Holmberg

Forskare undersöker skolsituationen för elever med **ADHD-diagnos**

Nu pågår en omfattande nationell kartläggning av kommuners arbete med elever som har diagnostiserats med ADHD.

– Vi vill veta hur de kommunala skolornas arbete ser ut och hur det fungerar. Det här är den första av tre studier som ingår i ett större forskningsprojekt om hur dessa elever har det, säger lektor **Johan Malmqvist** vid Högskolan i Jönköping.

JOHAN BERÄTTAR att det finns beräkningar som visar att ungefär fem procent av eleverna i den svenska grundskolan har ADHD, och att det i dag saknas en övergripande bild av hur skolan hanterar dessa elever.

Mycket omfattande studie

Forskningsprojektet består av tre studier och docent *Eva Hjörne* vid Göteborgs universitet är huvudansvarig. Projektet kommer att pågå i tre år och bekostas av Vetenskapsrådet.

Den första studien består av två delar: dels en kartläggning genom en enkätundersökning, dels uppföljande intervjuer med ett tiotal kommuner. Projektledare är *Claes Nilholm* vid Högskolan i Jönköping.

Genom kartläggningen får vi en överblick av antal undervisningsgrupper, antal elever och hur elevernas situation ser ut, säger Johan.

Del två och tre av projektet är också igång. Där tittar forskare närmare på enskilda skolor samt fördjupar sig i den interaktion som eleverna har med lärare och klasskamrater.

Det här är första gången en så här omfattande studie görs i Sverige. Genom vårt projekt får vi en mycket tydligare bild av kommunernas arbete som både beslutsfattare och Skolverket kommer att ha nytta av. Eftersom studien görs utifrån olika perspektiv får vi också en mer nyanserad bild.

Resultatet från den första delstudien kommer

att presenteras om cirka ett år i både nationella och internationella publikationer.

Trend med "diagnosklasser" i västvärlden

Johan berättar att andra länder, främst USA, har många studier om elever med ADHD, men ingen som direkt motsvarar den här.

Det finns ett stort behov av mer kunskap om arbetet i klassrummet även internationellt. De resultat som vi får fram går nog att överföra till andra länder, även om våra skolsystem ser olika ut.

Det finns en trend främst i västländer att dela in elever i olika grupperingar utifrån neuropsykiatriska diagnoser. Enligt den politiska visionen ska den svenska skolan vara "En skola för alla", vilket innebär att den ska inkludera och integrera elever med olika förutsättningar. Under senare år har däremot inskrivningar i särskolor ökat, vilket pekar på en motsatt utveckling.

Att skapa fler diagnosklasser är som att säga att den vanliga skolan inte kan hantera elevers olika förutsättningar. Vår studie ska ge oss svar på om sådana klasser är bra eller dåliga för de här eleverna.

FAKTA

ADHD, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, är en medicinsk diagnos. Det är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som utmärks av koncentrationssvårigheter och hyper- eller hypoaktivitet.

” Får vi
fram
goda exempel
på hur man
hanterar elever
med ADHD kan
det underlätta
för andra elever,
lärare och
skolor.

Foto: Maria Jacobsson

Positiv respons från kommunerna

Alla Sveriges kommuner har fått en förfrågan om att delta i kartläggningen och Johan hoppas att så många som möjligt svarar. Under hösten kommer uppföljande intervjuer att göras med ett urval av de svarande.

Vi har fått positiv respons från ett flertal kommuner som är mycket intresserade av att veta hur det går för den här elevgruppen och hur det fungerar med särskilda undervisningsgrupper.

Enkäten har skickats till kommunala representanter som är ansvariga för grundskolan och för elever i behov av särskilt stöd. De i sin tur samlar in uppgifter från sina rektorer. SCB ansvarar för insamlingen via ett webbaserat system och har även granskat enkätens frågor, svarsalternativ och struktur.

Samarbetet med SCB har fungerat väldigt bra och det var mycket värdefullt för oss att låta någon utomstående titta på enkäten.

Kommunerna ska bland annat svara på om de har etablerat speciella diagnosklasser, varför och vem som tog initiativet till det, hur undervisningen ser ut, antal elever per klass samt lärarkompetens.

Vi är också mycket intresserade av kommunens positiva och negativa erfarenheter av sådana klasser. Får vi fram goda exempel på hur man hanterar elever med ADHD kan det underlätta för andra elever, lärare och skolor, avslutar Johan.

MER INFORMATION

Kontakta gärna Johan Malmqvist
johan.malmqvist@hlk.hj.se

Maria Sjölander

Grön ekonomi

– ett måste för framtiden

– Vi vill lyfta miljöfrågorna och skapa debatt om hållbar utveckling eftersom vi värnar om våra medlemmars jobb. Negligerar man hållbarhetsfrågorna riskerar vi att arbetsplatser kommer att försvinna i takt med stigande energi- och utsläppspriser, säger ekonomen **Kristian Skånberg** på TCO.

I ÅR ÄR DET 40-årsjubileum av FN:s första miljökonferens, som ägde rum i Stockholm. Världen tampas fortfarande med att bli en grönare planet. En grön ekonomi definieras av att den ska vara hållbar, det vill säga att den ska lyfta folk ur fattigdom utan att förstöra miljön. För att uppnå det måste länder föra en socialt inkluderande politik, minska sin användning av olja, kol och naturgas samt bli mer resurseffektiva.

TCO rankar världens länder

FN anordnade sin tredje hållbarhetskonferens i mitten av juni i år i Rio de Janeiro och TCO lanserade då sin *Rio Ranking*. I tre rapporter med tillhörande databaser har de rankat och jämfört hur ”gröna” världens länder har blivit sedan 1972.

– Vi lyfter fram de länder som har lyckats bäst med att minska sina koldioxidutsläpp och sin energianvändning. Men vi pekar också ut de länder som har halkat efter, berättar Kristian Skånberg.

Förutom miljö- och energiindikatorer har även sociala, demografiska och ekonomiska indikatorer använts som jämförelsemått i de olika rapporterna. Databaserna och själva rapporterna finns tillgängliga på svenska och engelska och tanken är att andra fackliga representanter världen över, samt alla som är intresserade av sakfrågorna, ska kunna ta del av informationen.

– I databaserna kan användarna själva jämföra länder, tidsperioder och olika aspekter på energi- och klimatfrågan.

TCO är medlem i *IFS, Internationella Fackliga Samorganisationen* som är ett globalt samarbetsorgan för fackliga centralorganisationer. IFS organiserar den globala fackföreningsrörelsen med omkring 170 miljoner medlemmar och är en aktör i klimat- och miljöfrågorna i FN.

– Hållbarhet är en global solidaritetsfråga som måste tas på allvar av alla.

Kina är bäst och sämst i klassen

Fattiga länder har liten miljöpåverkan, men när de börjar industrialiseras ökar ofta energianvändningen drastiskt.

– Industrialiseringen kräver mycket energi på kort tid, vilket länder ofta löser genom att öka användningen av fossila bränslen.

Statistiken visar också att länder som inte har lyckats så bra med sin energieffektivisering ofta får ekonomiska problem när energipriserna stiger. Detsamma lär gälla utsläppseffektivitet framöver.

– Länder som Grekland, Spanien och Portugal försämrade sin energieffektivitet under senare delen av 1900-talet. Och när olja och energi blev dyrt på 2000-talet blev deras dåliga energieffektivitetsutveckling en starkt bidragande orsak till deras nuvarande ekonomiska problem då de

FAKTA

TCO:s Rio Ranking består av tre rapporter med tillhörande exceldatabaser som går att ladda ner på deras webbplats: www.tco.se/riorank.

Foto: Maria Sjölander

” Jag skulle vilja ha statistik över vilka länder, branscher och aktörer som tjänar pengar på att utsläppen sker.

nu måste importera mer dyr olja än de annars hade behövt.

Ser man till den snabbväxande ekonomin *Kina* är de bäst i klassen på att bygga ut förnyelsebar energi som vindkraftverk och solenergi. Men eftersom deras energianvändning ökar så pass mycket, byggs kolkraften ändå ut cirka tio gånger snabbare än den förnyelsebara energin, vilket gör att de hamnar högst på listan över de länder som ökat sina koldioxidutsläpp mest.

Hur ser det ut för Sverige?

– Vi ligger bra till på många områden. Vi är bland de koldioxideffektivaste i världen och har också blivit mer energieffektiva. Däremot krävs det hela tiden en aktiv effektiviserings- och klimatpolitik för att inte utvecklingen ska stanna upp.

Mer krav behövs

Efter FN:s hållbarhetskonferens i juni uppstod det en stor besvikelse över att världens ledare inte kom längre i sina förhandlingsförsök. För att en grön ekonomi ska bli verklighet världen över tycker Kristian att det krävs mer. Han räknar upp tre viktiga pusselbitar:

- Politiker måste våga ta beslut och ställa större krav på de som förorenar.

- Ny teknik måste användas, exporteras och utvecklas snabbare.
- Gemene man måste förändra sitt beteende kring till exempel resor och mat, vilket ofta går i linje med folks egna nyårslöften om att oftare cykla till jobbet och äta sundare.

Sätter fokus på konsumtion

Inför FN:s årliga klimatkonferens i början av december kommer TCO att ta fram ytterligare en rapport och denna gång med fokus på det så kallade *konsumtionsperspektivet*.

– Vi vill titta på ländernas handelsflöden och jämföra dem med klimatutsläppen. Att utsläppen i många snabbväxande utvecklingsländer ökar beror ju på att de tillverkar de varor vi importerar billigt och konsumerar allt mer av.

Vilken annan miljöstatistik tycker du bör tas fram?

– Jag skulle vilja ha statistik över vilka länder, branscher och aktörer som tjänar pengar på att utsläppen sker. Den frågan är mycket viktig att få upp på borden, avslutar Kristian.

Maria Sjölander

MER INFORMATION

Kontakta gärna Kristian Skånberg, kristian.skanberg@tco.se eller Mårten Berglund, marten.berglund@scb.se.

Vad pratade man om i Almedalen?

Urban Mining – skrot i gatan en guldgruva för samhället!

”Under hus och gator ligger stadsgruvornas dolda metallförråd. Med stigande priser ökar värdet och nyttan med att återvinna metallskrot som ligger i dvala efter att ha spelat ut sin roll. Det handlar om miljontals ton. Här finns potentiellt både pengar och miljövinster att hämta”. *Ur SCB:s program från Almedalen.*

Källa:SCB har pratat med **Joakim Krook**, docent i miljösystem och miljöledning vid Linköpings universitet.

Vid SCB:s seminarium i Almedalen presenterades projektet *Urban Mining*, vad handlar det om?

Det handlar egentligen om två projekt, ett finansieras av Vinnova och ett av Formas. Båda innebär samarbete mellan Linköpings universitet, Stena Metall AB, Norrköpings kommun, SCB, Tekniska verket i Linköping och en rad andra intressenter såsom infrastrukturägare och konsulter. Övergripande är att utvärdera ekonomiska och miljömässiga faktorer för att återvinna kablar och rör som finns under jord och inte längre används. Vinnova-projektet är av teoretisk karaktär och FORMAS-projektet är mer praktisk tillämpning av nya tekniker för att få upp metallerna, främst kablar. Här är till exempel horisontell borrhning och Kabel-X några intressanta tekniker som studeras, eftersom de flesta hindren ligger i kostnader att gräva.

Det saknas i dag drivkraft att starta – dels på kommunnivå, dels högre upp där behov kan finnas att skapa nya lagar och styrmedel. Det gäller att lyfta frågan och att informera om möjligheterna. Med ökade metallpriser och sinande tillgångar, blir vi troligtvis förr eller senare

Foto: Peter Modin

Foto: Peter Modin

Delar av forskningsgruppen vid Linköpings universitet.

tvungna att även ge oss på dessa tillgångar som finns under våra städer. Men hittills har devisen gällt att "det man inte ser, det finns inte".

Ni arbetar alltså med projekt i både Norrköping och Linköping. Finns det möjlighet i alla städer, oavsett hur staden är belägen?

Det är lite tidigt att svara på, men det finns betydande mängder outnyttjade metaller under alla städer, även om storleken på förråden beror på hur och i vilken omfattning ombyggnationer och stadsomvandling har skett. Men trots allt – väldigt lite har tagits upp, man har mestadels bara lagt dit nytt.

Det är i dag populärt att bygga om industriområden till bostäder och där finns en jättemöjlighet att se städernas underjord.

Går det ihop rent ekonomiskt och vem betalar?

När man gräver för att bara plocka upp urkoppade kablar och rör så går det ofta inte ihop ekonomiskt. Görs det i samband med annat underhåll eller större stadsomvandlingsprojekt så kan det vara lönsamt redan nu. Men man måste ha **kunskap!** Vår hypotes är att man sannolikt måste jobba på ett annat sätt än i dag – samarbete och koordination av grävarbeten i städer är en kärnfråga. Det gäller att utveckla nya affärskon-

cept där kostnader och vinster fördelas mellan olika aktörer såsom ledningsägare, kommuner och återvinningsföretag.

Hur kollar man vad som finns – med metall-detektor?

Det är här som SCB:s stora kunnande om geografiska informationssystem – GIS, kommer in. Hur kan man analysera och lokalisera fyndigheterna och sedan visualisera resultaten för att skapa förståelse för beslutsfattare och en bred allmänhet? Vid SCB:s seminarium i Almedalen så beskrevs just detta.

Hur når ni ut?

I höst kommer vi att bjuda in intressenter, kommuner och andra beslutsfattare, till ett nationellt seminarium i Norrköping. Under hösten gör vi också, tillsammans med *Visualiseringscentrum* i Norrköping, en utställning om metallfyndigheter i städernas underjord.

MER INFORMATION

Kontakta gärna Joakim Krook på Linköpings universitet joakim.krook@liu.se eller Annica Carlsson vid SCB annica.carlsson@scb.se.

Monica Holmberg

SCB kan skanning med 20 års erfarenhet

Sedan 2006 har skanning av blanketter fördubblats vid SCB. Sex skannrar kan i dag användas dygnet runt. Källa: SCB har träffat **Anis Kovacevic**, skanningansvarig vid SCB.

Foto: Monica Holmberg

1992 PÅBÖRJADES

processen att hitta lämpliga programvaror för SCB och 1994 köptes en första version av nuvarande system. Systemet är idag anpassat för skanning av stora volymer med många olika blanketter.

Blanketterna läses in oerhört snabbt, hur säker är tekniken?

Vi skapar en digital mall för varje sida av

pappersblanketten och avgör vilka områden som ska tolkas och hur. Oftast handlar det om kryssrutor och hand- eller maskinskrift. Många kontroller utförs på den tolkade informationen och varje inskannat papper måste identifieras för att bli godkänt i systemet.

SCB:s maskinpark består av sex skannrar som kan användas dygnet runt. De läser in 120 dubbelsidiga A4-sidor per minut. Drygt 20 personer är inblandade i processen.

Egen teknik på SCB – varför?

Vi arbetar nära undersökningsledarna på SCB:s enkätenhet. Alla blanketter kontrolleras av våra experter och de utgår från en mall som vi har utarbetat vid SCB.

För externa kunder kan vi ombesörja blankettkonstruktion,

tryck, utsändning, dataregistrering, datakontroller, resultatframställning i form av datafiler eller tabeller – allt från ax till limpa!

Här gäller samma policy som för övriga SCB, vi åtar oss inte uppdrag som gäller marknadsundersökningar.

Handlar skanning och pappersblanketter mest om individundersökningar?

Ja, på företagssidan erbjuds webbblanketter vid start av en undersökning och pappersblankett skickas oftast ut när det blir aktuellt med påminnelser.

Individundersökningar har ofta "Mixed-mode", där man använder både webb- och papper som insamlingsmetod. Här är det fortfarande papper som dominerar inom många urvalsgrupper.

Vad tror du om framtiden?

Jag tror inte på stora förändringar när det gäller hårdvaran, dvs. skannern. Däremot hoppas vi att inom snar framtid kunna arbeta ännu effektivare med "osorterat" material. I dag får vi undersökningarna sorterade från Posten, för att skanna dessa var för sig. Istället ska man kunna komplettera dagens lösning med en sorteringsfunktion, alltså en programvara som tillåter att man skannar olika blanketter samtidigt – sorterade med automatik.

SCB står inför ISO-certifiering och det påverkar även detta område. Det handlar om processdata, t.ex.

FAKTA

Årligen skannas drygt åtta miljoner papper vid SCB, vilket innebär 16 miljoner sidor.

→ uppgifter på alla tolkade tecken. Detta är en kvalitetssäkring som kunden får del av.

Vilka är era kunder?

Främst forskare vid universitet, statliga myndigheter, kommuner och landsting. Privata företag och organisationer förekommer mer sällan.

De absolut största uppdragen handlar om hälsoundersökningarna från Folkhälsoinstitutet och kommunernas Medborgarundersökningar.

Här handlar det om undersökningar med urvalsstorlekar upp till 100 000 individer och där frågeblanketten kan innehålla 20–30 sidor.

MER INFORMATION

Du når SCB:s undersökningsledare på enkätsidan via e-post enkater@scb.se eller på 019-17 60 30.

Monica Holmberg

Skanningsteknik som tjänsteexport

SCB har sedan slutet av 90-talet hjälpt andra länder med skanningsteknik. Då handlade det främst om en stor hushållsundersökning i Sydafrika men SCB har också stöttat många stora undersökningar och folkräkningar världen över.

Dennis Österberg, expert på skanning vid SCB, vad kan SCB främst bidra med?

Vår långa erfarenhet av skanningsteknik men också allt runt skanning, från blankettkonstruktion till rätt papper. Det är av olika skäl viktigt att tryck av blanketter sker i aktuellt land och SCB:s personal inom trycksidan har ibland varit på plats för kvalitetssäkring.

Det handlar alltså inte bara om att designa enkäter och skanna in – hela kedjan är viktig: rätt papper, rätt tryck, rätt ifyllt och rätt skannat. Uppdragen kan förutom teknikstöd ibland även handla om upphandling av teknik för stora skanningsystem.

Allt måste bli rätt, ett litet fel kan bli gigantiskt när det handlar om miljontals blanketter. Den största undersökningen jag har varit inblandad i gällde folkräkning i Peru 2005 för 26 miljoner invånare. Resultatet blev sju långtradare med papper som skannades in under en månad!

Vilka länder har det handlat om?

Normalt är skanning en mindre del av större uppdrag där SCB har långtidskonsulter på plats. Uppdragsgivaren är oftast Sida. Vi har hjälpt till i Sydafrika, Namibia, Kap Verde, Peru,

Foto: Monica Holmberg

Guyana, Laos, Vietnam, Estland och Ukraina.

För det mest aktuella, Albanien, har det gällt tre större undersökningar, en småföretagarundersökning, en folkräkning och en kommande bostads- och jordbruksundersökning.

MER INFORMATION

om SCB:s tjänsteexport hittar du på SCB:s webbsida www.scb.se/ico eller kontakta ICO på ico@scb.se.

Monica Holmberg

Öppen data på SCB

SCB:s huvudverksamhet är att producera och tillgängliggöra statistik, s.k. makro-data. **All officiell statistik som SCB ansvarar för finns i vår statistikdatabas på scb.se.** Hur ser det då ut för övrigt när det gäller öppen data på SCB?

ÖPPEN DATA SKA

VARA PRIMÄR, dvs. så ursprunglig och obearbetad som möjligt och önskemål finns att statistiken ska vara så fördelad som möjligt. Viktigare är dock krav på sekretess och att statistik ska ge en rättvis bild av verkligheten. Det är skillnad på statistik och uppgifter om enskilda individer, dvs. mikrodata. SCB är ålagd stränga krav på att inte offentliggöra eller röja enskilda uppgifter om enskilda individer. För forskningsändamål finns tillgång till mikrodata genom en webb-lösning med höga säkerhetskrav. Mikrodata kan av statistiksekretesskäl inte ingå i öppen data.

ÖPPEN DATA SKA

VARA AKTUELL och publiceras med så kort produktionstid som möjligt. Vi har förbestämda publice-

ringstidpunkter och redovisar dessa för olika typer av statistik. Aktualitet är samtidigt en avvägning mot tillförlitligheten i statistik och här står ofta olika användarbehov mot varandra.

ÖPPEN DATA SKA

VARA TILLGÄNGLIG för så många som möjligt. Ett nytt gränssnitt för SCB:s statistikdatabas och en förbättrad sökfunktion kommer att läggas ut under hösten. Funktion för "sparad fråga" planeras senare.

Statistik som publiceras före internet är mindre lättillgänglig. Vi digitaliserar och tillgängliggör dock den statistik som tidigare bara funnits i tryckt version. 1800-talets och delar av 1900-talets statistik, bland annat Folk- och bostadsräkningar, Statistisk årsbok, val,

hälso- och sjukvård samt löner, finns publicerad på scb.se.

När det gäller *maskinläsbarhet* finns det en hel del som kan förbättras. Det finns i dag widgets* för våra viktigaste nyckeltal samt maskinläsbara filer i PC-Axisformat för ett antal mycket använda statistikprodukter. Men innehållet i statistikdatabasen är inte maskinläsbart. En förstudie ser över möjligheten att bygga API:er** som förhoppningsvis kan lanseras våren 2013. API:er möjliggör för andra att utveckla appar med vår statistik som grund. Även annan funktionalitet planeras för att underlätta för våra användare och kunder.

ÖPPEN DATA SKA

VARA FRI och utan inskränkningar i användningen. All officiell statistik på webbplatsen

FAKTA

Öppen data ska vara komplett, primär, aktuell, tillgänglig, maskinläsbar, fri och publicerad i ett öppet format.

*Widget

Ett litet fönster som ständigt kan uppdateras och visas på en dators skrivbord eller i en mobil enhet, utan att användaren behöver aktivera fönstret.

**API

Regeluppsättning för hur en viss programvara kan kommunicera med en annan programvara. API:er ger möjlighet att på ett strukturerat sätt återanvända redan utvecklad och kvalitets-säkrad mjukvara som har kapslats in i någon form av kodbibliotek.
Källa: Wikipedia.

→ sen får användas kostnadsfritt. Den får fritt kopieras, mångfaldigas och spridas vidare. Vid användningen ska man ange "Källa: SCB". Bearbetas statistiken får man inte ange SCB som källa.

ÖPPEN DATA SKA PUBLICERAS I ETT ÖPPET FORMAT, dvs. en öppen standard eller ett fritt tillgängligt format som inte behöver en viss programvara för att bearbetas. SCB erbjuder uttag i olika format, bland annat .txt och PC-Axis. Det pågår arbete att utveckla SDMX via PC-Axis. Här kan möjligheterna ytterligare förbättras.

SCB ser maskinläsbarhet och format som de viktigaste frågorna att arbeta vidare med för att möjliggöra öppen data.

Text: Cecilia Westström, avdelningschef vid SCB:s Kommunikationsavdelning. cecilia.weststrom@scb.se

Ett hundratal deltagare på internationell sommarskola i statistisk metod

Sedan elva år tillbaka arrangerar SCB och Örebro universitet en sommarskola som erbjuder fördjupad kunskap inom olika metodologiska teman. Årets tema **"Asking and answering survey questions: Cognitive and communicative processes"** lockade ett hundratal gäster från olika myndigheter, universitet och institut i flera länder. Bland annat deltog representanter från Danmark, Kosovo och Pakistan.

HUVUDTALARE Dr. Norbert Schwarz, professor i psykologi och marknadsföring vid Michigans universitet, talade under tre dagar om problematiken med att konstruera frågor och svarsalternativ i surveyundersökningar. Hur tolkar uppgiftslämnaren frågor om beteende, känslor och attityder? Vilken påverkan har frågornas riktning, ordföljd och kontext på deras svar? Hur kan vi öka validiteten i undersökningar?

Talare var också mättekniker Lina Andersson och Fredrik

Scheffer från SCB. Lina Andersson talade om självrapportering som ett verktyg för att mäta känsliga frågor utifrån sin doktorsavhandling *Mått på brott: Självdeklaration som metod att mäta brottslighet*. Fredrik Scheffer talade om problem att utforma enkätundersökningar för barn utifrån sina erfarenheter från kognitiva intervjuer med uppgiftslämnare i *Undersökningen om barns levnadsförhållanden*, Barn-ULF. Fredrik presenterade också de mättekniska instrument som SCB använ-

der för att utforma och testa frågeformulär, samt SCB:s strategi för att bedöma testnivå för olika undersökningar.

MER INFORMATION

Du hittar mer information om talarna och deras forskning samt innehållet på www.oru.se/hh/summer-school2012, under rubriken Summer School in Statistics 2012/Speakers respektive Content.

Text: Linda Björneskog linda.bjorneskog@scb.se

B

Framtida utveckling inom **PC-Axis**

På försommaren hölls det tjugoförsta internationella användarmötet för PC-Axis på Historiska museet i Stockholm, där användare från hela världen samlades.

NÄRMARE 50-TALET användare inom olika organisationer från hela världen kom till denna årliga konferens där man diskuterar, utbyter tankar, idéer och presenterar utveckling och användning av programmen inom PC-Axisfamiljen.

Följande togs upp:

- Nya möjligheter inom områden som visualisering, "öppen data" och mobil access.
- SCB:s Statistikatlas där man numera kan ladda in PC-Axisfiler direkt i programmet samt visa rörlig grafik.
- Den senaste versionen av PX-Web med diagramfunktion.

PX-Web används för att presentera statistisk information via internet. Den nya versionen gör arbetet enklare och effektivare.

I Sverige använder ett flertal kommuner, organisationer och myndigheter PC-Axis programmen och däribland PX-Web för att publicera sin statistik.

FAKTA

PC-Axis är en grupp programvaror framtagna av SCB och andra statistikbyråer för att enkelt kunna hantera och sprida statistik i tabellform och man bearbetar rådata och presenterar dem på ett användarvänligt sätt via t.ex. internet.

PC-Axis är resultatet av ett internationellt fortlöpande samarbete som startade i Sverige i början av 70-talet. I dag inkluderar programvarufamiljen inte bara lösningar för Windows och internet utan även för kompletterande mjukvaror som program för att skapa PC-Axisfiler, webblösningar och kart- och diagramprogram.

SCB licensierar programvaran till kunder både i Sverige och internationellt. Antalet kunder har ökat genom åren och i dagsläget är det ett sextiotall länder internationellt och över 20 kommuner och organisationer i Sverige som är PC-Axisanvändare.

MER INFORMATION

www.scb.se/pc-axis